

O texto a seguir é a tradução em língua tikuna da reportagem **“Teclado criado por jovens fortalece a escrita de línguas indígenas”**. O original em português é de autoria de Beatriz Santomauro e a tradução de Cris Tikuna.

Namaétü i ngétü'ügüü ügü'ü na ngemaácü na poraü i wüetae i magütagawa

Nge'ma poracürü'ü nü'ü na ngema norü weruü i au'rima meĩ na ngemaácü na yaupaneëica i namatü nawa i 36 i magütaga. Nü'ü na tautcha na nana ü'ü i mu'üma i poracü na nü'ü narü ngüëëica rü inana poüüca i magütagücüma, i toraüügüü i naánewa rü inana poüüca i gu'tchaüügü deagüane.

Texto: Beatriz Santomauro, com tradução de Cris Tikuna

“Rü ngema taga yiema nagu rü inügu rü i ngemaü .notürü nangema na ina ütchiĩ ,na yiema na maĩyugü ĩgü'ü,nacüma nhü'ácü i deagüü i torü wiyægü rü tchauunetaegü.Ngema naya nguée i taüma i gütchaügü nhätüwa nana ü'égü i tacümagü.notürü nge'guma wena naca i daugügu i tagagü,rü ngema ĩnügü rü ni mutchigü”,nhatagürü ya Vanda Witoto. rü ngema natucumü i maĩyugü ngeta na ügü'ü 4 i nagawa ni deagü ,rü 300du'üügü ngema na maé i noru naánewa,rü ini toyeaneüwa namaá i Brasil, rü Colômbia rü ngumatchi Peruwa, rü 6 i ngüneĩ i bacugu i ügu,Manaus i capital i Amazonas.Vanda rü tama nü'ü ta cua na tûmagawa tideaü i Bue,tûmaarü noëgüga, naca ta dau i nhaã tûmaga i tûmaarü puracüwa i tûmaarü facultade i pegodagiarü gúgu. tûma nü'ü ti u: tchama nü'ü tcha cua i wiyae i yaugawa,notürü tama mea tchi dea i nawa,tacüca erü düágügawa tcha ngü. nü'üiraüü i torü oigü nana yuú na tagawa i deaü, notürü norü gúwa i tchorü ngugü naca tchadau nana poraëëica.

Rü wi'i i tecnologia ü'ü i 2022gu rü nana poraëë i ngema taga,nü'ü narü ngüée na inana poüüca nawa i tchiëigü nawa i deagüane.Rü LINKLADO,namaétü i wietauerü i nawaei nawa i wietaei i 36 i nagagü i magütaga,nawa i norü ägümücü natchica i nua Brasilwa, rü ta Peruwa ,Boliviawa, colombiawa rü Venezuelawa.nhaã natchigamaa rü 205 i duüügü nana yaupaneëgü i nawa i celula rü computador,rü a'urima meĩ i maétü

“Nhu'ma i magütagü marü name nina nan uyagü'üü i nagagaü i taunecüarü da,rüena to i natchicawa na ngemagüü,nhuma i Academicowa,rü politicawa, rü ta nguépataüwa.notürü na ngema i wü'i i taüma i gütchagü na ni ücutchiĩ i digital [nhaã duü'ügü]notürü wü'i i norü da i aurima me'ĩ ni'ĩ”, nhätagürü ya Noemia Kazue Ishikawa,naca daué i natchinawegü nawa i Instituto Nacional rü Pesquisa da Amazonia(Inpa) nana üé i ngema puracü

Üna wena nana ü'güü i naga,nana üü i tecnologia rü ya ücutchiü i natucum

Rü ngema na tü'ü na mu'üëë í tūmagagüca rü tūmacūmagüca ya magūtagü rü nucūmacürüwa ni'i.rü ngema nagagüwa i deágü'ü i ma ÿyugü i brasileirugü(norü mü rü 274 rü ngema censo i Demograficowa na ngó i 2010gu)tama celulawa namaá ta rü nhuú rüëna computaduwa naya toraüü ya letragü(norü weruü na meá na uuca i deagü)rüena nacūmagü na mea naweguü wüetaeruü. Nūmaüü i nagawa,nangema i nana ngemaü tareraüü i norü cáetüruü,nhaãrüü—tacü i tama namaá na ü'ü i namaetü nüíra ü'ü nawa i dü'agüga.ngema nanaü rü nanawaé i naga i düágü na namaá ni üüca i ngema deagü namaá togü caetüru'ü. "tama meá na wüetaegü i maiyugü i nagagüwa,ngema rü taüma i tchieü ni'i i ügüü tūmamaá ya maiyugü", nhātagürü ya Noemia .tūma nü'ü ti ugu rü tūmaaru nguetanü'ügü i maïyugü i pos-graduaçãowa ngu'ei rü 'tama meá nü'ü na wegugü na nagagüwa na wüetaegü'ü

ngemaetüwa, ya naca da'ue,tūma na ngú nana tauúma i na tana wooneí i tūmaaru poracüaru natanü i cuagü ngema naga i nawa nedaü i natchiga i tūmaca; tūma rü ta na uya i düágüga ricatama. "Tama tcha nawaé i cientista i na deé i ÿnügü i ngemaü rü yicama rü tauúma i natanü i narü uanei i ÿānegüwa nge'ta iti nhugütchigüüwa,ta wüetae i düagügawa rü ingleswa ricatama.nhããcü na ügu i ngema ciencia,nagu i deagügu i to i natchicawa i tama nuá Amazoniawa,ngema narü a'ü nucūmaüü taunecügu.

Noemia rü ta au'rima nü'ü ta dau i na ünagü'ü i numero i ugütaegüruü i maiyugü, notürü,na tauma i nagagüwa i popera, rü tauma i namaetügü i mea na üüca i puracügü,na ta meéíca i ngema gu'tchaügü tūma rü naca ta dau i tecnologia,tee nü'ü cuae na tūmamaá poracué.Rü narü we'atchi:Rü tare i ngetü'ügü'ü nü'ü i gu'güü i ensino medio , rü nana ügü i Linklado,projetos i norü gú'wa ngugüü nawa i nhāmare i ngobüaru i2023gu ,natucumü i Fomento i ugüetae.

Na ü i tecnologia,nge'wacaüü i popera,rü na tauma i ngüeégü

Rü ngema tare i na ügü'ü i Linklado rü Noemiaaru uneta ni'í, nhumatchi Samuel Minev rü ta Juliano Portela, ngema taregü rü na yae i Manauwa rü,yima taunecügü nü'ü na ngema i 17 ya taunecügü.Nhuma rü ngema ngetü'ügüü,nü'ü ni gu'gü nawa i universidade i estado unidos. tauma i ngüeé i ãë'cacügüaru baita i privadoaru,nūmagü wipeéwa nana ngegü i ngema namaetü i maiyugügawa i Tukano rü wanano(ngema maei i Amazonawa,nawa i alto Rio Negro),yicama rü tikunagagü nana ngegü (rü maiyugüga i aurima deagüü nuá Brasilwa,rü 20mil i nagawa i deagüü) naca i mu'uma i naga i ngema Yanomami,rü naëtüwa i ngema Kaiagang rü Nheengatu (nü'íraüü i maiyugüga ngema wo'oneí nagu i Constituição Federal,,i 2023gu).Samuel nü'ü i ugu nguma rü marü 6 mil i downloads i aplicativos na ngema nawa i ngema sistema i operacionaisgü rü Android rü ios.

Rü ngema na uyaü i Linklado rü yeérawa ni ütchigü —naëtüwa i irarüwa i conexao i internet rü na yagu i nūna i maiyugü i tecnologia— marü nü'ü ta dau i norü ngüëëgü. Vanda, rü ngueëëtaeruü tíí namaá i wüi i natucumü i wüigu ägüü ,i nguetanü'ügü i nowiraüü i etiniagü,norü taunecügü i 4 rü 12 i taunecü,nuá Parque das Tribuwa,bairro i maïyugüaru i nua Manauswa. Ngema na maé i 35 i etnias i nagawa i deagü'ü rü 14 i norü mü i gu'úraüü i ,rü Vanda rü gu'úraüü i puracü ta ü namaá i bu'ugü, nañecügu ti nhügütchigü,rü natügügu,rü ta naü i tchau'unetchiga,nawa nina da i naãne rü buánecü

tüma rü tü'ũ na ngema ta na meéẽĩ i ngema puracüruũ i tümagawa namaã i Linklado nü'ũ na ya toraũgũũ:weruũ,toma rü namaã ta puracüe i “ weruũ i 'ye'eraũũ `norü üetüruũ i 'i` norü üetüruũ,rü ni toyetchigü rü tama meã na u i deagü.Nhúma rü mea ta wüetaegü namaá ya letra wegune,tacü mea na uu” nhatagürü.

Noemia,tüwa na dá na namaa ta cuaü i Inpa i Linkladas,i ngema projeto i üü i wü'i i napa i ngeégü ya maĩyugü ya tagawa na wügüe.wüié ya profionais rü Cristina Quirino Mariano, i Cris Tikuna,rü nagu ta bú ya Íãne ya belem do Solimões,Amazonaarü aiepewa ngemane , nü'ũ ta cua i dü'ágüga i marü ta 18arü taunecüãgu.Nguma Vandarü'ũ tüma rü parque das tribugu ta pe,nua Manauswa,Cristina rü tü'ũ ni gutchaũ i Faculdade i Farmacia rü, tümanena ta dau rü tümaarü puracüna ,nawa i atendente nawa i wü'ine ya farmacia,ta na ü i tümagawa i Tikunagawa.tüma rü namaá ta cua i ngema popera i “ ómawa:wü'i i na'ĩ rü mu'ũma i maü ni'ĩgü. “mu'éma ya maiyugü rü tama nü'ũ ta Ínue i português,ngema ta na nawae ni'i i ngema namatü rü tümagagüwa ni'i” nhãtagürü.tümaneĩ ta ngu'éẽ i tümagawa,na ngema i to i natchiga:tchama a'urima tcha nawae ni'i i tchaune nü'ũ na cua'ũ i tikunaga na nü'ũ na cua'ũca na ngeta nena ü'ü, “nhãtagürü.

rü ëna ngema ensino superiowa, ngema Noemia i puracü'ũwa,ngema namatü i academico rü ëna ngema deagü natchiga i ciênciã namaa ya Íãnegü i maĩyugüarü marü na ngema i natchica , nawa i ngu'ééetchiga i irarüwa na mu'ma i ngema na üü.Gú'uma i ngema wipeewa entrevistagüũ irarüwa i norü poracüruũ namaá na ngueëëtaegüũ tümamaã ya bu'ãtagü rü ngetüügüũ,nana wü'ü magütagawa namaá i nacüma i mea weguü.mu'uma i nguépataũ na ngema biblia ricatama i nagagüwa ümatüũ,tama i tó i puracüruũ rüena puracü nguru'ũ”,nhãtagürü i Samuel.

Rü nhãtüwa nawa nü'ũ i cuaũ i digitaú—nge'guma na ta'uguma i natucumü i nawa ni yauú i internet—tü'ũ na ngutchaũeëi i nhaã weru'ü. “gu'ama tü'ũ na ngutchaũ na tü'ũ nangemaũ i tecnologia. notürü nana ngemaũ i ngema, rü magütagü nanawae i na ngemaũ i puracüru'ũ na ngemaácü meãma na weguü'ũ”nhãtagürü ya Noemia.

Ngema namaétü i ngemaũ,ngetanümareĩ nawa i download,rü nana ngemaũ i natucumü nhumaã nhaã linkladurü'ũ,ngema Ínügü ni'ĩ na ngema popera i ugütaerü'ũ i tagawa na nguépataũwa na ngugüũ.Ngema rü taũma i me'ĩ ni'i na nagu ya o'ũ i tacümagü,rü na ngemaácü na poraũca i wü'i i ngügü i au'rima.

Samuel rü na ya õ ni'ĩ na i na ngema taga rü “uru ni'ĩ rü taũma i taëë ni'ĩ “ ,rü nhãtagürü:”ngema na narü tau'u i magütaga rü ta narü taü i nacümagü i magütagü i au'rima me'ĩ rü tü'ũ rü nguéëũ na nawa i tchopetü'ũ i gutchaũgü rüena wipeéwa ne uú'ü,nhuma nhaã i naãne na ya toraũũ,rü narü tauú i norü meĩgü” nhanagürü.